

נזיר סב

משה שווערד

1. חידושי בתרא

תתקלא) סא: אימא בנ"י מדירין בניהם בנזיר ואין העכו"ם מדירין בניהם בנזיר כו' האמר ר' יוחנן הלכא היא בנזיר. יש מקשים דהנה באמת נתלקו לעיל כח: בטעמא דאב מדיר בנו, דר"י סובר דהוא הלכה בנזיר, אבל ר"ל סובר דהוא כדי לחנכו במצוות (וא"כ לר"ל עדיין יש לומר כה"א הג"ל), אכן קושית הגמ' לכתחילה לא ה"י אלא לר"י, דלר"ל לא שייך כלל הכא בנכרי כדי לחנכו במצוות, וכל הקושיא רק לר"י, וע"ז מתרצי דאף לר"י לא קשה, דהלכה היא בנזיר ופשוט. לכאורה אילו מהא יש לדחות דאף דאין ענין בעכו"ם לחנכו במצוות

2. שפת אמת מסכת נזיר דף סא עמוד ב

בגמרא אימא בנ"י מגלחין על נזירות אביהן ואין עכו"ם מגלחין על נזירות אביהן. תמוה כיון דלענין קרבן אינו בר נזירות מה נפקא מינה בזה. וראיתי בשיטה מקובצת מיישב בדוחק דאי הוי רק חד קרא הוי מוקמינן על זה עיין שם.

3. קרן אורה מסכת נזיר דף סא עמוד ב

גמ' אימא בני ישראל מגלחין על נזירות אביהם כו'. פירכת הש"ס בזה תמוה הוא דהא כבר שמעינן מלעולה דליכא קרבן כלל בנזירות עובד כוכבים ולא שייך בהו גילוח על נזירות אביו. וכן הקשה בשיטה מקובצת. ותירץ דאי לאו דכתיב בני ישראל הוי ממעטינן מלעולה דאינו מגלח על נזירות אביו לחוד. אבל הוא עצמו יביא עולה והוא דחוק. דמהיכי תיתי לאוקמי קרא דלעולה בגילוח על נזירות אביו. ומדברי התוס' ז"ל נראה דלא גרסי להאי פירכא מדלא פירשו בה כלום. וכן נראה דלשיטת התוס' ז"ל שם הא דאמרינן בזה הלכה הוא בנזיר היינו דבת לא מגלחת. אבל גילוח הבן מסברא פשיטא לן דירוש את אביו בזה. ואם כן מאי משני הש"ס הלכה היא בנזיר ולא מסתבר למיכתב מיעוטא להכי. הא גילוח הבן לאו הלכה היא. ושפיר איצטריך למעוטי בעובד כוכבים. ועיין מש"כ שם דף כ"ח.

4. מרומי שדה מסכת נזיר דף סא עמוד ב

שם. אימא בני ישראל מגלחין על נזירות אביהן ואין הכותים מגלחין על נזירות אביהן כו'. הקושיא ידוע, הא פשיטא לן מלעולה לאפוקי נכרי שאינו מביא קרבן נזירות כלל. ונראה דאי היה הדין שנכרי יש לו נזירות אלא שאינו מביא קרבן, לא היה פטור כלל מקרבן להיות רשאי לשתות יין בלי תגלחת וקרבן, דזה ודאי א"א לעשות בנכרי פרשה אחרת, והרי נזיר כ"ז שלא הביא קרבן ה"ז לוקה על היין כדאי' לעיל דף י"ז, והאיך אפשר לעשות בנזיר גוי דין אחר. אלא הייתי אומר דישראל מביא בעדו. וכיוב"ז תניא בערכין דף ב', אין נכרי מביא נסכים אבל קרבנו טעון נסכים. וה"נ ס"ד שאין מביא קרבן נזיר, אבל נזירתו טעון קרבן. ומעתה שפיר ס"ד דאם הפריש ישראל קרבן עבור גוי נזיר ומת אין הבן מגלח עליו:

5. רש"י מסכת נזיר דף סב עמוד א ד"ה לאתויי מופלא

לאתויי מופלא הסמוך לאיש דעובד כוכבים - מדאורי' נודרין נדרים ואל תתמה משום דבישראל אין מופלא הסמוך לאיש נודרין נדרים מן התורה [1] שכן מצינו בכמה מקומות שהחמירה תורה על העובד כוכבים כגון בשורו של כנעני שהזיק לשורו של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שנגח של כנעני בין תם בין מועד פטור (ב"ק דף לז:).

6. תפארת ציון

בא"ד כגון בשורו של כנעני וכו', אפשר לומר דרש"י מפרש הטעם על מה דבישראל מופלא סמוך לאיש אין הקדשו הקדש מדאורייתא ובעכו"ם הקדש, מפני שיותר ממהר להתבשל שכלו של עכו"ם בדברים הגשמיים שזהו עיקר עסקם משכלו של ישראל דעיקר עסקו בתורה. ולכן ישראל מופלא סמוך לאיש שהקדיש דבר מממונו אפשר לחוש להקדשו דמפני שעדיין לא נתבשל שכלו לחוש על ממונו לכן הקדישו, אבל עכו"ם שכל עסקם בענינים הגשמיים מזמן הוולדם אזי גם בהיותם מופלא סמוך לאיש נתבשל שכלם לחוש על ממונם להיות נהרג על פחות משהו פרוטה, ולכן כאשר שהקדיש אין לחוש על הקדשו יותר מעל הקדשו של עכו"ם גדול. ומביא ראיה ע"ז ממה שהחמירה התורה על העכו"ם בשורו שהזיק לשורו של ישראל וכו', דהטעם הוא דמפני שכל עיסקם בעניני הגשמיים לכן מוטל עליהם החיוב בשמירת ממונם הן להזיק והן להינזק יותר מעל ישראל:

7. תוספות מסכת נזיר דף סא עמוד ב ד"ה הניחא למ"ד

הניחא למ"ד - במסכת נדה (דף מו:) דאורייתא אלא מאן דאמר דרבנן מאי איכא למימר לאתויי מופלא סמוך לאיש דעובד כוכבים ודבר תימה הוא דבישראל ליתיה אלא מדרבנן ובעובדי כוכבים איתיה [2] ופר"י דודאי ישראל דלא הוי בכלל כל יחל עד דהוי גדול וכי הוי גדול מיהא איתא בבל יחל הלכך דרשינן כל דליתיה בבל יחל ליתיה בהפלאה וכדאמר בפרק [יוצא דופן] (שם) וממעטינן מופלא סמוך לאיש דישאל אבל עובד כוכבים שאינו ראוי לבא לכלל כל יחל לא שייך למעוטי.

8. חדושי ר' מאיר שמחה מסכת נזיר דף סב עמוד א

אלא למ"ד דרבנן איש כי יפליא למה לי לאתויי מופלא סמוך לאיש דעובד כוכבים. עיין תוספות, ודוגמא לא רחוקה בירושלמי ריש חגיגה בעי כו' קטן חרש עיין שם. [3] והנראה לי פירוש, עפ"י מה דפסק הרמב"ם בהלכות מלכים, דלא ניתנו שיעורים לבני נח, ולפ"ז קטן עכו"ם שעבר על אחת משבע מצוות שלו אם בן דעה הוא חייב, דלא ניתנו שיעורים אלא לישראל, רק הכא דמרבין מאיש איש לרבות עכו"ם לנדרי הקדש הלא לא מרבין רק מרביא דישאל ואיש כתיב, לכן דרשינן ולא קטן, ולכך כי כתיב עוד קרא לרבות, מרבין רק מופלא סמוך לאיש דעכו"ם אם יודע להפלות [ואף אם הוא בן תשע אם יודע להפלות, ולשון סמוך לאיש לאו דוקא] וכמו שהוא בר מצוה ב' מצוה ב' מצוות שלו כן הוא בחיוב הנדרים, ומש"ה אחרים לוקין על הקדשו [עיין ירושלמי יבמות פרק ב"ש ודוק] כיון דאיהו בר חיובא. וזה פירוש נחמד למבין.

אולם מדברי הרב המאירי מוכח דגם בעונשין על מצוות דילהון, קטן אינו נענש עיין לשונו הזהב, אך זה אינו כפסק הרמב"ם, ודוק. ואמרו לי שהגאון חת"ס האריך בסגנון זה, ועיינתי ביור"ד סימן שי"ז העיר קצת בענין זה, אולם לא לנכון שהוא סבר דמעטינן מופלא סמוך לאיש דכותי וז"א דהך לאתויי לרבות הוא ואכמ"ללה).

9. שערים מצויינים בהלכה

לאיתווי מופלא סמוך לאיש דעכו"ם. עי' ברש"י לעיל (כט: ד"ה מופלא סמוך לאיש) קטן שיודע להפליא ולומר, בזמן שהוא סמוך לאיש דהיינו בן י"ב שנים, לשם מי נדר לשם מי הקדיש, ואיש הוי מבן י"ג שנים. ועי"ש שביארנו כל הענין באריכות. ובתשו"ת חתם סופר (י"ד סי' שיז) הביא מש"כ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג סי' תלב) שהקשו לו מגמרא דהכא, דממעט גוי מופלא סמוך לאיש מערכין ונדריים, והרי הא דבן י"ג שנים נעשה גדול הוא מהלכה למשה מסיני דקי"ל שיעורין הלכה למשה מסיני, והרי הלכה למשה לא נאמרו לבן נח כמש"כ הרמב"ם (מלכים פ"ט) ולא נאמרו שיעורין לבן נח אלא לישראל לבד ולא תירץ כלום, וכתב על זה בחת"ס דלא קשה מידי, דודאי כל הדינים שנאמרו לבן נח אין מקום לשיעורים הללו שנתנה למשה, אלא תלוי בקטן לפי שכלו הזך, וכישראל אע"פ שהקטן שכלו זך, מ"מ הלכה למשה שאין במעשיו כלום עד שיביא ב' שערות בזמנו, אך הא דהכא בענין ערכין ונדריים, איננו מצות בני נח אלא התורה חדשה איש איש לרבות בן נח שנודרים כישראל, וא"כ דינן בזה כישראל גם כשהוא קטן. ועי' בדברינו לעיל (כט: ד"ה מופלא סמוך לאיש). ובמנ"ח (מצוה קצ) העיר

10. נתיבות הקודש

ס"ב ע"א לאיתווי מופלא סמוך לאיש דעכו"ם, והקשה רש"י ואל תתמה משום דבישראל אין מופלא הסמוך לאיש נודרין נדריים מן התורה, ועל זה מתרץ רש"י שכן מצינו בכמה מקומות שהחמירה תורה על העכו"ם כגון בשורו של כנעני שהזיק לשורו של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שנגח של כנעני בין תם בין מועד פטור. והנה עצם הקושיא דבן נח איתרבאי במופלא סמוך לאיש יותר מישראל י"ל עפ"י דמבואר בתשובת הרא"ש דאצל בני נח איתרבאי ג"כ קטנים, והיינו דדין קטן נמי הוא מדין שיעורין ואצל ישראל דאית ליה דין שיעורין אז איתמעט קטן דאיתמעט משום דשיעורין הוא שיהיו

גדולים ולא קטנים וכמו דאיכא שיעורין בכל דבר כמו כן איתא שיעורין בשנים, וא"כ א"ש דמשו"ה בעכו"ם מופלא סמוך לאיש בעכו"ם הוא מדאורייתא משום דבעכו"ם קטן וגדול חד הוא דליכא דין שיעורין לבן נח, אלא הא דבעינן שיהא דוקא סמוך לאיש ולא מהני אפילו קודם שהגיע למופלא סמוך לאיש צ"ל דזהו מטעם דקודם שהגיע למופלא סמוך לאיש אמרינן דאין לו דעת אז גם הרא"ש מודה שקטן שאין לו דעת דאין במעשיו כלום.

11. תוספות מסכת נזיר דף סב עמוד א ד"ה לאיתווי עובד

לאיתווי עובד כוכבים גדול דאע"ג דגדול הוא אם אינו יודע להפלות לא - והשתא הוי לאיתווי כמו למעוטי דאשמועינן דהיכא דהעובד כוכבים אינו יודע להפלות אין נדרו נדר אף על גב דגדול הוא מה שאין כן בישראל

גדול נדרו נדר אפילו אינו יודע להפלות וא"ת והא גבי ערכין קיימינן ואפי' עובד כוכבים גדול יודע להפלות אין מעריכין ויש לומר דאם אין ענין לערכין תנהו ענין לנדריים.

12. נאות הדשא

נאות הדשא

עד

ב

להבין ענין השבועה, שהיא אחת מתרי"ג מצוות, דלא יחל דברו הוא ממנין לא תעשה³, והרי התורה ניתנה בשבועה⁴, ואם היא מצוה כשאר מצוות, מה התועלת בשבועה, כמו שיש לחוש שיעבור על שאר המצוות כן יש לחוש שיעבור על מצוה זו⁵.

נראה מזה, שהשבועה היא יסוד למעלה מכל המצוות ושעל ידה נתנית כל התורה, וכן קודם מתן תורה היתה, כמו שמצינו באבימלך⁶ וכמותו, ויסוד השבועה היה בתוקף שלא היה לה שום היתר. אך בקבלת התורה נולד היתר לשבועה ע"י יחיד מומחה, דאם לא היה היתר לשבועה שמקבל האדם על עצמו, היה דבר שנאסר על עצמו תוספת על מצות התורה ולא... (חסר)⁷ השבועה אחרי מתן תורה. ובוה מובן מה שאמרו חכמנו"ל⁸ דלכך נאמר ראשי המטות משום דנדריים ושבועות תלויים בראשי המטות, ולכאורה יקשה דהא גוף הנדר אינו תלוי בהם רק עקירת הנדר, ובוה ניחא, כנ"ל.

וממילא הוצרך להזהיר: לא יחל דברו, דאף שנתחדש היתר לשבועה, דווקא אחרים מוחלין לו אבל הוא אינו מוחל⁹, אפילו במקום דדיבורו מהני, היכא דנוגע לו לא מהני, כמו אשה שנדרה בנזיר ואמר בעלה ואני¹⁰, כתבו התוס' למאן דאמר בעל מיעקר עקר אם הפר לה לא מהני ההפרה, לפי שע"י הפרתו מיפר גם התפסתו. והבן. (כתי"ב, וכן בכתי"ד, אך בניסוח מקוצר)

3. נדרים ט"ו, ב, ורש"י ותוס' שבועות כ', ב, ד"ה קונמות. 4. בש"ס: מושבע ועומד מהר סיני (נדריים ח', א; שבועות כ"א, ב, ועוד).⁵ ועיין רמב"ן עה"ת ריש בהר שהכוונה לאלות שבתוכחה (בפ' בחקותי) והן אלות הברית שבלוחות השניות. בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' ש"ו (בתשובה משנת תר"ס) אות ט"ז, מקשה קושיא הנ"ל: ...ולי קשה עוד על שבועת הר סיני שהוא יסוד קבלת התורה. והרי כל זמן שלא קבלו התורה לא נצטוו על השבועה. ועוד שאפי' היו מצווים, מכל מקום כל כח השבועה משום שמצוה לא יחל דברו, ומה יותר אזהרה זו משאר אזהרות שבתורה, ומה יוסיף כח השבועה באזהרות שבתורה כיון שהשבועה ג"כ אינה רק אזהרה. 5. עיין שמ"ש שבועות ק"ג, ב, בשם אביו זצ"ל: למה לא תהא כל עבירה כלולה בלא תשא וכו'. 6. בראשית כ"א, כ"ג; ל"א. וכן כ"ו, ל"א. 7. נראה בעליל שחסרות כאן כמה מלים, ואולי שורה שלימה. לאשרנו נמצאים דברים אלה (אף שבסגנון שונה) בשמ"ש מטות שפ"ח, בשם אביו זצ"ל, וכדאי להעתיק את הנאמר שם, כדי להיטיב להבין את האמור כאן ולהשלים את החסר.

.... דלכאורה איך נתנה התורה רשות לאדם לאסור את המותר לו, לחייב את עצמו בדבר שאינו חייב, שהוא כאילו מוסיף על דברי תורה, והכתוב אומר לא תוסיפו וגו'. אך באמת אין זה נחשב הוספה על המצוות, שהרי אינו בסגנון אחד, שמצוות התורה הן נצחיות בלי שינוי, וזה ישנו בשאלה, ואם רצה לפטור ממנו הולך אצל חכם ומתיר לו. ולפי זה מה שהחכם יכול להתיר הנדר, זה עצמו הוא סיבה שיכול לנדור, אם כן עיקר מציאות הנדר תלוי שפיר בראשי המטות."

לפי זה אפשר לנסות לשחזר את החסר כאן כדלקמן: ... היה דבר שנאסר על עצמו תוספת על מצוות התורה ולא [תוסיפו על הדבר וגו' (דברים ד', ב') כתיב. אך כיון שיש לו התרה על ידי יחיד מומחה חלה] השבועה אחרי מתן התורה. ע"י אב"ג אה"ע סי' ח', ח'. בכתי"ד מוסיף עוד על דאם לא היתה התרה לא היתה יכולת להוסיף על התורה, את המלים האלה: כמו שאיתא, די לך במה שאסרה תורה.

13. אור החיים על במדבר פרק ל פסוק ב

אכן יתבאר הכתוב בהקדים מאמרם ז"ל שאמרו (הגיגה י:) וז"ל היתר נדרים פורחים באויר עד כאן, ויש להעיר למה עשה ה' ממצוה זו סדר זה, מה שלא עשה כן בכל התורה, שכל דבר ודבר כתוב יושר, וזו פורחת באויר:

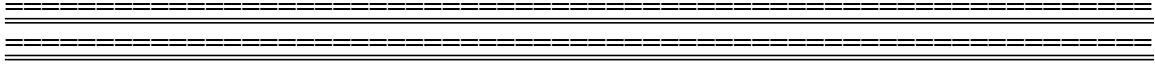
אכן הטעם הוא, כי לא רצה ה' שיהיה כתוב לעין כל אדם שהנדר והשבועה ישנה בהיתר שבוה יזלזלו בנדרים ובשבועות, ולזה נתחכם ה' והעלים הדבר ומסר ההיתר לגדולי ישראל, שהם ידעו ויבחינו חילוקי המשפטים שבהיתר, אבל בפני כל ההמון יהיו נעולי דלת לקיים כל נדר וכל שבועה, כאמרו לא יחל וגו' ככל היוצא מפיו וגו' וזה הוא שיעור הכתוב וידבר משה אל ראשי המטות, שהם גדולי ישראל, המצוה בשלימות, אבל לבני ישראל לאמר, זה הדבר, פירוש כי לבני ישראל בכללות לא יאמר להם מהדיבור הנאמר לראשי המטות אלא זה הדבר, ולא הפורח באויר, שנאמר בעל פה לראשי המטות, ובוה נתיישבו כל הדקדוקים:

14. משנה למלך על הלכות מלכים פרק י הלכה ז

שוב ראיתי בירושלמי פרק בתרא דנזיר הלכה א' ישראל בכל יחל ואין העכו"ם בכל יחל אמר ר' יונה ישראל יש להם היתר חכם עכו"ם אין להם היתר חכם אר"י ישראל צריכים היתר חכם והעכו"ם אין צריכים היתר חכם ואתיא דר' יוסי כר' אבהו חזא עכו"ם אתיא לגביה דר' אבהו אמר לאבדימי בר טובי פוק ופתח לה בנולד ודר' יונה כר' אחא דאמר הוא לבן הוא כושן רשעתים ולמה נקרא שמו כושן רשעתים שעשה שתי רשעות אחת שחלל את השבועה ואחת ששעבד בישראל שמונה שנים. הרי מבואר דלר' יונה ור' אחא העכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם ואין להם היתר חכם וא"כ אם בדבר רשות חייבים לקיים דבריהם כל שכן בנדרים גבוה. וסבור הייתי לומר דאף ר' יונה ור' אחא לא אמרו אלא בשבועה שמוזהרים העכו"ם לקיים שבועתם ואפשר דבכלל ברכת השם הוא שלא להשבע בשמו לשוא או לשקר דומיא דכושן רשעתים שעבר על שבועתו אבל בנדרים אפשר דלכ"ע ליכא חיובא לקיים מה שנדר ויש פנים לזה דבשבועה מיהא חייבים העכו"ם לקיים שבועתם ממה שראינו לאבותינו הקדושים אברהם ויצחק שהשביעו לאבימלך מלך פלשתים ובאברהם כתיב כי שם נשבעו שניהם וביצחק כתיב וישבעו איש לאחיו וחלילה להאמין שבסיבתם ישבע אבימלך בע"ז דאיכא איסורא משום ושם אלהים אחרים לא תזכירו ואם איתא דב"נ אינם מוזהרים לקיים שבועתם מה תועלת יש להם בשבועת אבימלך וממה שהשביע יוסף את אחיו לא קשה ולא מידי דפשיטא שהשביעים היו מקיימים כל התורה כולה עד שלא ניתנה וכ"ש שבועה שהיא מצוה מושכלת שלא להשבע בשמו לשקר דפשיטא שהיו מקיימים שבועתם אך משבועת אבימלך יש קצת הוכחה שהעכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם וכן יש להוכיח קצת ממה שהשביע אברהם לאליעזר ואם בן נח אינו מוזהר לקיים שבועתו מה תועלת היה לו לאברהם בשבועת אליעזר ואולי נאמר ידיד אברהם באליעזר דגם הוא היה מקיים התורה עד שלא ניתנה אך ממה שהשביע יעקב את עשו יש להוכיח שב"נ מוזהרים לקיים שבועתם דליכא למימר שהיה סבור יעקב שעשו מקיים התורה עד שלא ניתנה דדיינו שיקיים עשו שבע מצות בני נח. באופן דמכל זה היה נראה דבשבועה מיהא מוזהרים לקיים שבועתם אלא שיש לדקדק למ"ד ישראל בכל יחל ואין העכו"ם בכל יחל ולר' יוסי דאמר ישראל צריכים היתר חכם ואין העכו"ם צריכים היתר במאי מיירי אי בשבועה א"כ קשיא להו מאברהם ויצחק שהשביעו לאבימלך וממה שהשביע יעקב לעשו ואם נאמר דמיירו בנדרים קשה דבאיזה נדר מיירו אי בנדרים רשות פשיטא שאין בדבריהם ממש דמהיכא תיתי שהעכו"ם יתפסו דבר המותר ויעשנו כקרבן דזהו עיקר הנדר דחידוש הוא שחדשה תורה בישראל שדבר היתר יתפיסנו בדבר האסור ויאסר ואי בנדרים גבוה גם זה לא יתכן שהרי הביאו ראיה לר' יוסי מאותה עכו"ם דאתת לגבי ר' אבהו ופתח לה בנולד ובזמן ר' אבהו לא היו נדרים גבוה ואי שנדרה לה' להקריב בבמה שלהם מאי ראיה מר' אבהו אימא דדוקא היכא שנדרה להקריב בבמה שלהם ליכא חיוב לקיים הנדר אבל היכא דנדר להקריב בבית המקדש חייב לקיים הנדר. ואולי דס"ל דאם איתא דבנדר להקריב בבמה"ק חייב לקיים נדרו הכי נמי בנדר להקריב בבמה שלהם אי נמי דלעולם דמיירו בנדרים רשות ואיצטריך קרא דישאל למעוטי עכו"ם דסד"א הואיל ואיתרבו עכו"ם מאיש איש לנדרים גבוה הכי נמי לנדרים רשות קמ"ל דלא ועיין בריש פ' בתרא דנזיר דאיצטריך קרא למעט עכו"ם מנזירות וכתבו התוס' שם דאיצטריך קרא משום דאיתרבו עכו"ם מאיש איש לנדרים והוה אמינא דנזיר נמי נדר הוא יע"ש:

הכלל העולה דאפשר דר' יוסי לא מיירי אלא בנדרים אבל בשבועות אפשר דמודה דגם העכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם וכל זה הוא דוחק בעיני דמלבד דלא יחל קאי אהשבע שבועה דסמיך ליה וא"כ כי ממעטינן מישראל עכו"ם דאינם בכל יחל משבועה גם כן אימעטו דאינם בכל יחל דמאן פליג. זאת ועוד דאם הדברים כאשר אמרנו

דר' יוסי מיירי בנדרים ור' יונה מיירי בשבועה נמצא דלא פליגי ופשט דברי הירושלמי דקאמר ואתא דר' יוסי כר' אבהו ודר' יונה כר' אחא מוכח דפליגי:
וראיתי למהר"ש יפה בבראשית רבה פרשה ל"ד סימן ז' ד"ה על הכשפים שהקשה וז"ל א"ת כיון דדרשינן סמוכים להרבות מצות בני נח נימא נמי אף על שבועת שוא דכתיב בתר לא תעשה לך פסל וגו' לא תשא וגו' ואימא כל שישנו בע"ז ישנו בלא תשא כו' יע"ש, הרי דפשיטא ליה לרב דהעכו"ם אינם מוזהרים על שבועת שוא וא"כ קשה ממה שהשיעו אברהם ויצחק לאבימלך ומיעקב לעשו ולחלק בין שבועת שוא לשבועת שקר ולומר דשבועת שוא אינם מוזהרים אבל בשבועת שקר הם מוזהרים הוא דוחק גדול בעיני. סוף דבר אני נבוכ בכל זה והדבר אצלי צריך תלמוד וצריך אני להתלמד ממקום אחר. (א"ה ועיין בדרשות הרב המחבר דרך האתרים דף י' ע"ד). ...

15. רש"י מסכת נזיר דף סב עמוד ב ד"ה מתני'. חומר

מתני'. חומר בעבדים מבנשים שהוא מיפר נדרי אשתו - ואי זה חומר בעבדים מבנשים שאם היפר לאשתו היפר לה עולמית ואפילו נתארמלה או נתגרשה מיפר מעליה כל הנזירות לגמרי אבל בעבדים אינו כן שכיון שיצא לחירות משלים לנזירותו שקיבל עליו ומתחיל ומונה כבתחלה ואם מנה קצת בפני רבו משלים את השאר.

16. תוספות מסכת נזיר דף סב עמוד ב

חומר בעבדים שאינו מיפר נדרי עבדו - שאף בנזירות מוחה ונתרצה שוב לא יכול להתיר כי אם בהתרת חכם דוקא.
הפר לעבדו יצא לחירות - שנשתחרר ואח"כ משלים היפר לאו דוקא אלא כלומר מיחה, עבר מכנגד פניו שברח רמ"א לא ישתה ור' יוסי אומר ישתה, בגמ' מפרש טעמייהו.

17. תפארת ציון

ע"ב גמרא שהוא מיפר נדרי אשתו ואינו מיפר נדרי עבדו. דבאשה כתיב והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה, דבהפרתו מבטל הנדר והאיסור שגם אם יהיה נתרצה אח"כ בהנדר ג"כ לא יחול עליה אחרי שכבר נתבטל לגמרי, משא"כ בעבד כל כחו של האדון הוא מה שאמר הכתוב לאסור איסור על נפשו במי שנפשו קנויה לו יצא עבד שאין נפשו קנויה לו, א"כ לא נתן התורה כח להאדון אלא לבטל ממנו האיסור על הזמן שאינו רוצה דאז אין נפשו של העבד קנויה לו, אבל כאשר יתרצה האדון בהאיסור אחרי שימחה בו חל עליו האיסור על שעיקר הנדר לא הותר מעולם, ורק ע"י מחאתו הותר לו האיסור לשתות יין גם כשהנדר עליו ולכן כאשר שאדונו מתרצה אזי הוא בנדרו כמתחילה. ואמר התנא עוד נ"מ [לפירוש התוספות] הפר לאשתו הפר עולמית גם אחרי שנתגרשה או נתאלמנה [והיינו בנדרים של עני נפש שבו מדבר התנא, אבל

בנדרים שבינו לבניה כשתגרש או תתאלמן חל עליה הנדר כמ"ש בנדרים ע"ט ע"ב] אבל העבד גם אם אדונו מחה בו כל זמן היותו תחתיו אעפ"כ כשיצא לחירות דאז נפשו של העבד קנויה לו משלים נזירותו מפני דעיקר הנדר לא נתבטל מהעבד כנ"ל:

18. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב משנה חומר בעבדים מבנשים כו' הפר לעבדו יצא לחירות ומשלים נזירותו. ע"י ברש"י דמשמע דהא דסיפא הפר לעבדו כו' קאי ארישא, דהא דאינו מפר נדרי עבדו זהו כשיצא לחירות יש לו להשלים נזירותו. אבל בשטמ"ק מפרש דאינו מפר נדרי עבדו היינו דאפילו אחר שהפר לו והיינו שכפאו, יכול לחזור להתרצות לו וחל עליו הנדר, משא"כ בנדרי אשתו שאחר שהפר לה נשאר בהפרה. ובזה מפרש בקרן אורה דברי התוס' שכתבו שאף בנזירות מוחה ונתרצה כו', פי' שאף שכבר כפאו, מ"מ יכול לחזור להתרצות. וע"י ברמב"ם (נזירות פ"ב הל' יז-יח) שמפרש המשנה באופן אחר. וע"י עוד ברמב"ם (עבדים פ"ח ה"ז) ובהשגות הראב"ד.

19. חידושי בתרא

תתקלו) סב: הנ"ל — יש מקשים ארמב"ם פי"פ דנדרים ה"ז דכתב וז"ל אבל המבטל אינו צריך להוציא בשפתיו אלא מבטל בלבו בלבד וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר עכ"ל. ובהשגות שם וז"ל א"א חיי ראשי המחבר הזה שינה עלינו את סדרינו כו' שהרי שנינו בנזירות חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו, חומר בעבדים שהוא מפר נדרי אשתו ואינו מפר נדרי עבדו, ולעולם אין כח לא לאב ולא לבעל לכוף אלא מדעתו, ודרך הפרה שהוא ביטול הנדר כו' עכ"ל, ובלת"מ תירץ לדברי הרמב"ם דודאי באשה ליכא שום דינא דכפיי', דרק בעבד נאמר דין זה, רק דכשכופה את אשתו לעבור על הנדר זה גופא הוה הפרה ובטל הנדר לגמרי. משא"כ בכפיי' אצל עבד, הנדר עדיין קיים רק דיש דין מסוים שיכול הרב לכפות העבד לעבור על נדרו, וע"י בהשגות הראב"ד פ"ב דנזירות הי"ח שכתב לחד תירוץ, דבכפיי' בטל הנזירות לגמרי, ואינו צריך להשלים אפי' לאחר שישתחרר, ולפ"ז ליכא למימר כנ"ל, דנמצא דכפיי' בעבדים והפרה באשה הוי שוה דבשניהם הותר לגמרי, וקשה קושית הראב"ד, אבל הרמב"ם לשיטתו דסובר דאין כפי' ביטול הנזירות ולא קשה עליו השגת הראב"ד.

20. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נזיר דף סב עמוד ב

אלא אמר אביי הכי קתני למה רבו [צריך] (יכול) לכופו לנזיר ואין [צריך] (יכול) לכופו לנדרים דאמר קרא גבי שבועת ביטוי יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו שאם נשבע שיכה את פלוני אין השבועה חלה ונדרים איתקש לשבועה דכתיב או השבע שבועה לאסור אסר הלכך בנדרים אין צריך לכופו דלא חל הנדר כלל שהנדר רע לאדונו שמכחיש את כחו ואינו ראוי למלאכה וקרא דלאסור אסר על נפשו דדרש' מניה מי שנפשו קנויה לו שאינו בכל יחל דברו ואף על פי שנדרו נדר יכול רבו לכופו לעבור על נדרו ואינו עובר בכל יחל אם אינו ענין לנדרים שהרי לא חל הנדר תנהו ענין לנזירות. ותימה נזיר נמי איתקש לנדרים ונילף מניה דלא חלה עליו נזירות כלל וי"ל דשאני נזיר דגלי ביה קרא שחל על דבר שאין הרשות בידו כגון אם אמר שבועה שאשתה יין וחזר

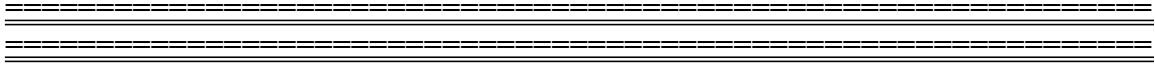
ואמר הריני נזיר כדדרשינן מיין [ושכר] לאסור (מת) [יין] מצוה כיון [הרשות] הלכך חלה נמי לנזירות עליו אף על פי שאין הרשות בידו להרע לאדון אבל הרב כופהו משום דלאסור אסר על נפשו אינו ענין לנדרים דלא חל הנדר כלל ותנהו ענין לנזיר לומר אף על גב דחלה עליו נזירות הרב כופהו ואינו עובר משום בל יחל ולערכין אינו יכול לכופו דמה מפסיד האדון אם הוא אומר ערכי עלי אם ישתחרר או יתן לו אחר ע"מ שאין לרבו רשות בו ישלם. לימא בדשמואל קמיפלגי דס"ד דכיון שבחה העבד נתייאש הימנו והיינו הפקר ...

21. תוספות מסכת נזיר דף סב עמוד ב ד"ה לימא בדשמואל

לימא בדשמואל קמיפלגי - דהשתא קס"ד כיון שהעבד ברח מכנגד פניו מסתמא נתייאש הימנו האדון והיינו הפקר...

22. נתיבות הקודש

לימא בדשמואל קמיפלגי דאמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות וא"צ גט שיחרור, ומפורש ברש"י ותוס' כיון דברח יצא לחירות ולא תועיל מחאתם של הבעלים ומשו"ה צריך להשלים נזירותו, ומוכח אם היינו אומרים דצריך גט שחרור אז היתה מועילה מחאתם של הבעלים, וקשה כיון שהפקיר את עבדו ופקע קנין ממון של הבעלים האיך מועילה מחאתו והא עיקר דין מחאתו הוא שלא יכחיש עבדו, וכיון דנפקע מהבעלים גופו של עבד, רק לענין קנין איסור יש לו עוד קנין ממון, איך שייך ע"ז לומר שימחה אותו מטעם שלא יכחיש עבדו וצע"ג.

אך לרב דמתחיל בעובדי ע"ז היו אבותינו צ"ע מה זה שייך למצרים וליציאה משם, ולהנ"ל א"ש דהרי נתבאר דכל המעלה והתכלית של יציאת מצרים היה דנעשו עבדי ה' ולכן עלינו לספר שמתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו דקודם יציאת מצרים לא היתה להם מעלה זו של עובדי ה' והיו עובדי ע"ז, ועכשיו ביציאת מצרים נכנסו במעלה זו של עבדי ה'.

❧ מחלוקת רב ושמואל לשיטתם בדין שחרור עבדים

בספר הררי קדם (ח"ב ע' רי"ט) מביא שיש מפרשים שרב ושמואל נחלקו לשיטתם, וז"ל:

ובעיקר מחלוקת רב ושמואל, אם אומרים מתחילה עו"ז או עבדים היינו, היה רגיל רבינו לומר בשם אחרים, דרב ושמואל אזלו לטעמייהו דהנה רב ס"ל בגיטין (ל"ח ב') המפקיר עבדו צריך גט שחרור, והיינו שאף שפקע הקנין ממון, עדיין הוא עבד בהקנין איסור, והוא אסור בבת חורין, ושם עבד עליו, ולשיטתו לא היה די במה שגאל ה' אותנו בגאולה הגשמית בקנין ממון, שעדיין היה צריך לגאול את נפש מעומק שעבוד הנפש מהקנין איסור, וזהו ע"י שעכשיו קרבנו המקום לעבודתו, אך שמואל לטעמיה דס"ל בגיטין (ל"ח א') דהמפקיר עבדו אינו צריך גט שחרור, דבזה שפקע ממנו הקנין ממון, הוא נעשה בן חורין לגמרי גם בקנין איסור, והוא מותר בבת חורין, הנה לטעמיה הרי מיד שיצאו מתחת סבלות מצרים בהקנין ממון, הם נקראו גאולים בין בגופם ובין בנפשם, וכלל ישראל נמשך אחרי ה' ונהיו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

כלומר, בעבדות עצמה ישנם שני היבטים, שעבוד הגוף, הדומה לקנין ממון שיש לאדון בעבדו, ושעבוד הנפש שיסודו באי הכרת הקב"ה כאדון העולם, ושעבוד זה דומה לקנין האיסור שיש לאדון על עבדו.

לדעת רב אין די בהפקר גופו של העבד בכדי לבטל את שני ההיבטים, כי גם לאחר ההפקר אין הוא נחשב כבן חורין גמור עד שיקבל גט שחרור, שקנין איסור שבו אינו תלוי בקנין גופו, ובדרך דומה אפשר לומר שלא היה די להם לישראל שפרעה ישחרר אותם מן העבדות וישלח

אותם מארצו, אלא בכדי להיות בני חורין גמורים היו זקוקים לקבלת התורה ולקבלת עול מלכות שמים, מעין גט שחרור.

אולם לפי שמואל הסובר שהמפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שחרור, ועצם ההפקר משחרר את העבד לחלוטין ומנתק את כל חלקי השעבוד כי קנין האיסור שבו תלוי בקנין הגוף, הרי שאף בני ישראל נחשבו גאולים לגמרי כשפרעה שחרר אותם ושילח אותם ממצרים, והם מרצונם נמשכו אחרי הקב"ה וביקשו להיות עבדי ה'.

ולפי זה, החובה לסיים בשבח מתייחסת לזמן שנחשבו ישראל לגאולים, ולפי רב לא נחשבו גאולים כשפרעה שילח אותם מארצו, אלא דווקא כשנכנסו תחת כנפי השכינה וקיבלו עול מלכות שמים, וע"כ מתחיל בגנות במה שהיו עובדי ע"ז, ומסיים בשבח במה שקרבנו הקב"ה לעבודתו, ואילו לפי שמואל מתחיל בגנות באמירת עבדים היינו, כי העבדות כוללת את שני ההיבטים, ומסיים בשבח שיצאנו ממצרים, כי היציאה ממצרים היא שהוציאה את בני ישראל מעבדות לחירות כמו ההפקר המוציא את העבד לחירות.